

Edyta Gregorczyk

Studentka Państwowej Akademii Nauk Stosowanych
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

gregorczyk.edyta@gmail.com <https://orcid.org/0009-0001-6258-035X>

Jadwiga Kukułka

Studentka Państwowej Akademii Nauk Stosowanych
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

zjmkuk@wp.pl <https://orcid.org/0009-0000-6451-720X>

Blaski i cienie współczesnego wychowania

Highlights and Shadows of Contemporary upbringing

Abstrakt: Wychowanie dzieci w dzisiejszym zglobalizowanym i różnorodnym społeczeństwie wymaga szczególnego zaangażowania i wrażliwości ze strony rodziców oraz pedagogów. Kluczowym aspektem skutecznego wychowania jest dostrzeganie i wspieranie unikalności każdego dziecka, co pozwala na pełne wykorzystanie jego potencjału. Ważne jest, aby unikać porównań między dziećmi i umożliwić im wyrażanie swoich emocji oraz podejmowanie decyzji zgodnie z ich indywidualnymi potrzebami. Wychowanie oparte na wartościach takich jak szacunek, uczciwość, empatia, miłość i tolerancja kształtują dzieci na odpowiedzialnych i wartościowych członków społeczeństwa. Szacunek i akceptacja indywidualnych cech dziecka są istotne dla budowania jego poczucia własnej wartości i pewności siebie, które są fundamentem zdrowych relacji międzyludzkich. Dbanie o emocjonalne bezpieczeństwo dziecka oraz umożliwienie mu swobodnego wyrażania uczuć i podejmowania decyzji wspiera jego rozwój psychiczny i społeczny. Empatia oraz dostosowanie metod wychowawczych do potrzeb dziecka sprzyjają jego lepszemu radzeniu sobie ze stresem i budowaniu pozytywnych relacji z rówieśnikami. Takie podejście nie tylko wzbogaca życie dziecka, ale także przyczynia się do budowy wspólnoty, w której różnorodność, szacunek i wzajemne wsparcie są na porządku dziennym.

Słowa kluczowe: wychowanie, emocje, indywidualność, wartości, empatia, szacunek

Abstract: Effective child-rearing in today's globalized and diverse society demands significant engagement and sensitivity from both parents and educators. A key aspect of successful upbringing is recognizing and supporting each child's uniqueness, which enables them to fully realize their potential. It is crucial to avoid comparing children with one another and instead allow them to express their emotions and make decisions based on their individual needs. Education grounded in values such as respect, honesty, empathy, love, and tolerance helps to shape children into responsible and valuable members of society. Respect and acceptance of a child's individuality are fundamental for building their self-esteem and confidence, which are the cornerstones of healthy interpersonal relationships. Ensuring emotional security for children, by allowing them to freely express their feelings and make decisions, supports their psychological and social development. Empathy and the adaptation of parenting methods to a child's specific needs facilitate better stress management and positive peer relationships. Such an approach not only enriches a child's life but also contributes to building a community where diversity, respect, and mutual support are commonplace.

Keywords: child-rearing, emotions, individuality, values, empathy, respect

Wychowanie w Epoce Indywidualizmu

Wychowanie to proces społeczno-kulturowy, który jest jednym z najważniejszych zadań człowieka wobec innych, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym. Dlatego cieszy się ono dużym zainteresowaniem różnych dziedzin nauki, zwłaszcza pedagogiki, socjologii i psychologii. Wychowanie jest kluczowym elementem rozwoju jednostki, ukierunkowanym na nabycie cech charakterystycznych dla człowieka, które pozwalają mu być pełnoprawnym i autonomicznym członkiem społeczeństwa (Katra, 2019).

Współczesny rozwój cywilizacyjny prowadzi do indywidualizmu, gdzie ludzie XXI wieku często koncentrują się na realizacji własnych celów i potrzeb, zaniedbując wspólnotę i tradycyjne wartości. W tym kontekście często pomija się fundamentalną prawdę o dziecku, które od momentu poczęcia jest

prawdziwym człowiekiem, posiadającym nienaruszalną godność, wartość i podmiotowość prawną. Dziecko, będąc na początku swojego rozwoju, jest kruchą i bezbronną istotą, zależną od troski i zobowiązania innych. Jako istota pełna obietnic, możliwości i nadziei, dziecko stawia przed wychowawcami, zwłaszcza rodzicami, wyzwanie zapewnienia mu warunków i środków niezbędnych do rozwijania człowieczeństwa (Świerczek, 2008).

Współczesne najmłodsze pokolenie nie jest gorsze od poprzednich, lecz żyje w bardziej wymagających warunkach. Jak wskazują badacze, dzieci XXI wieku są często narażone na nadmiar szkodliwych i destrukcyjnych wpływów, przy jednoczesnym braku wystarczających zasobów niezbędnych do zdrowego rozwoju, odpowiedniego kształcenia i wychowania. Podejścia do opieki i edukacji dziecka zmieniają się i zależą od wielu czynników. Każde nowe pokolenie rozwija nowe normy i zasady w tych obszarach, które powinny być zgodne z postulatami Deklaracji Praw Dziecka z 1924 roku, gdzie stwierdzono, że „ludzkość powinna dać dziecku to, co najlepsze”. Czy obecnie tak się dzieje? (Błasiak, Dybowska, 2014).

Obecnie pojawiają się niepokojące opinie, że dzieci XXI wieku są nieszczęśliwe i pełne lęku, ponieważ od samego początku są nieustannie stymulowane i nadzorowane. Dzieje się tak w imię dobra, rozumianego jako zapewnienie im wszystkiego, co najlepsze oraz oczekiwanie, że będą najlepsze we wszystkim. W rezultacie wymaga się od nich coraz więcej. C. Honore określa współczesność jako „epokę dziecka zarządzanego”, które nosi ciężar rodzicielskich oczekiwań i aspiracji. Z tego powodu konieczne jest nowe podejście do myślenia o dziecku i jego przyszłości (Honore, 2011).

Przemiany społeczno-kulturowe, ekonomiczne, polityczne i technologiczne znacząco wpływają na los najmłodszych i jakość ich dzieciństwa. Nowa rzeczywistość budzi zarówno niepokój, jak i nadzieję, stawiając przed nami liczne wyzwania. Choć niesie ze sobą zagrożenia i niebezpieczeństwa, prowadząc do gniewu, złości, przeciążenia, niestabilności oraz samotności dzieci, to jednocześnie daje możliwość poprawy jakości ich rozwoju i edukacji. Kluczową rolę odgrywają dorośli, którzy, dbając o dobro dziecka, muszą podjąć odpowiednie działania (Błasiak, Dybowska, 2014).

Współczesne wychowanie wymaga świadomej zmiany podejścia. Dzieci, jako wrażliwe i zależne istoty, potrzebują środowiska, które szanuje ich godność i indywidualność. Wychowanie nie powinno ograniczać się tylko do zapewniania dóbr materialnych i stymulacji umysłowej, ale musi także obejmować wsparcie emocjonalne, budowanie poczucia bezpieczeństwa i promowanie wartości. Dzisiejszy indywidualizm często prowadzi do zaniedbania wspólnotowych aspektów życia, co jest niepokojące, ponieważ zaniedbanie

wartości takich jak szacunek, uczciwość, empatia i odpowiedzialność może sprzyjać egoizmowi i dehumanizacji relacji międzyludzkich.

Dzieci XXI wieku stają przed unikalnymi wyzwaniami współczesnego świata. Nadmierna presja na osiągnięcia i ciągła stymulacja mogą prowadzić do problemów emocjonalnych i psychicznych. Ważne jest, aby rodzice i wychowawcy zrozumieli, że prawdziwe dobro dziecka polega na wspieraniu jego rozwoju emocjonalnego i społecznego, a nie tylko na zapewnianiu materialnych dóbr. Zmiany społeczno-kulturowe, choć budzą niepokój, niosą również nadzieję na lepszą przyszłość i mogą prowadzić do bardziej otwartego, zróżnicowanego i empatycznego społeczeństwa, jeśli podejmiemy do nich z odpowiednią uwagą i zaangażowaniem.

Podsumowując, wychowanie jest niezwykle ważnym procesem, który wymaga ciągłego dostosowywania się do zmieniających się warunków świata. Musimy zadbać o to, aby nasze podejście uwzględniało potrzeby emocjonalne, społeczne i duchowe dzieci, umożliwiając im zdrowy i pełny rozwój w coraz bardziej skomplikowanym świecie.

Świat pełen wyzwań

Współczesny świat, pomimo znaczącego rozwoju technologii i cywilizacji, wciąż boryka się z kluczowymi problemami etycznymi i społecznymi, takimi jak zło i brak szacunku w relacjach międzyludzkich. Te kwestie, obecne przez wieki w ludzkiej historii, nabierają szczególnego znaczenia w obliczu dzisiejszych globalnych wyzwań i zwiększonej intensyfikacji interakcji międzyludzkich (Patyjewicz, 2015).

Refleksja nad problemami społecznymi i etycznymi znajduje swoje odzwierciedlenie w słowach piosenki Czesława Niemena „Dziwny jest ten świat”, która głęboko porusza kwestie ludzkiej krzywdy i moralnych dylematów. W tym kontekście kluczowe jest zrozumienie roli rodziny i wychowania w kształtowaniu postaw młodych ludzi oraz w przeciwdziałaniu zjawiskom zła i pogardy. Zło i brak szacunku w relacjach międzyludzkich są nieodłącznymi elementami ludzkiej historii, mimo postępu cywilizacyjnego. Objawiają się one w różnorodnych formach, od subtelnych gestów po jawne akty dyskryminacji i przemocy. Analiza tych zjawisk jest istotna dla zrozumienia ich źródeł, mechanizmów i skutków. Historia pełna jest konfliktów, wojen i prześladowań, które uwidaczniają trwałość tych problemów. Filozofowie, socjologowie i psychologowie od wieków badają naturę zła, starając się odkryć jego źródła

i metody przeciwdziałania, wykorzystując różne teorie, takie jak hobbesowski „stan natury” czy arystotelesowska etyka cnót (Drwięga, 2012).

Mimo deklarowanych wartości humanistycznych, współczesny świat nadal boryka się z problemami zła i pogardy. W wielu społeczeństwach występują przypadki rasizmu, seksizmu, homofobii, ksenofobii i innych form dyskryminacji. Internet i media społecznościowe, zamiast łączyć ludzi, często szerzą nienawiść i dezinformację. Anonimowość w sieci potęguje dehumanizację i eskalację negatywnych zachowań. Zło i pogarda mają głębokie podstawy psychologiczne i socjologiczne. Z psychologicznego punktu widzenia, negatywne postawy mogą wynikać z niskiej samooceny, frustracji i lęków, które skłaniają ludzi do przenoszenia swoich negatywnych uczuć na innych. Socjologia z kolei bada, jak strukturalna przemoc, normy społeczne i systemy władzy utrwalają te problemy (Fiedorczyk-Fidziukiewicz, Fiedorczyk, Fiedorczyk, 2016).

Wpływ zła i pogardy jest odczuwany zarówno przez jednostki, jak i całe społeczeństwa. Osoby narażone na dyskryminację i przemoc często zmagają się z traumą, depresją i lękami. Na poziomie społecznym te zjawiska prowadzą do podziałów, konfliktów i osłabienia więzi społecznych, a systematyczne występowanie zła może przyczyniać się do dehumanizacji i utraty zaufania do instytucji publicznych. Słowa piosenki Czesława Niemena „Dziwny jest ten świat” ukazują trwałość problemów zła i pogardy oraz zachęcają do refleksji nad naszymi postawami. Niemen podkreśla, że choć zło i pogarda są wstydlivymi aspektami ludzkiej natury, możliwe jest ich przewyciężenie. Kluczową rolę w kształtowaniu pozytywnych postaw młodych ludzi odgrywa edukacja i wychowanie. W rodzinie, szkole i innych instytucjach dzieci uczą się wartości takich jak szacunek, empatia, tolerancja i sprawiedliwość, które mogą przeciwdziałać negatywnym zjawiskom społecznym (Fiedorczyk-Fidziukiewicz, Fiedorczyk, Fiedorczyk, 2016).

Rodzina i wychowanie odgrywają fundamentalną rolę w kształtowaniu postaw i wartości, które młody człowiek będzie nosił przez całe życie. To w rodzinie dziecko poznaje pierwsze wzorce zachowań, zasady moralne i normy społeczne, które stanowią podstawę jego przyszłego funkcjonowania w społeczeństwie. Proces wychowania, będący długotrwały i wszechstronny, ma na celu nie tylko przekazanie wiedzy i umiejętności, ale także formowanie charakteru i osobowości dziecka. Rodzina jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem, gdzie dziecko zdobywa podstawowe życiowe doświadczenia. W niej uczy się, czym jest miłość, szacunek i akceptacja. Wartości takie jak empatia, odpowiedzialność, uczciwość i szacunek są przekazywane poprzez codzienne interakcje i wspólne doświadczenia. Rodzice, jako pierwsi nauczyciele, mają za zadanie modelowanie zachowań, które dziecko będzie obserwować i naśladować (Lewicka, 2020).

W kontekście przeciwdziałania zła i pogardzie w relacjach międzyludzkich, rola wychowania jest nieoceniona. W procesie wychowania młody człowiek rozwija umiejętność rozróżniania dobra od zła oraz uczy się współczucia, tolerancji i zrozumienia dla innych. Wychowanie oparte na wartościach humanistycznych i moralnych stanowi ochronę przed pułapkami nienawiści i dyskryminacji. Świadomi rodzice i wychowawcy potrafią dostrzegać negatywne postawy i skutecznie promować pozytywne zachowania. Bezpieczne i wspierające środowisko rodzinne jest kluczowe dla zdrowego rozwoju dziecka. Dziecko, które czuje się kochane i akceptowane, ma większą szansę na rozwinięcie zdrowej samooceny i pewności siebie. W rodzinie zapewniającej emocjonalne wsparcie dziecko uczy się, że może liczyć na bliskich w trudnych chwilach, co ułatwia radzenie sobie ze stresem i przeciwnościami losu. Taka stabilność emocjonalna stanowi fundament dla odporności na negatywne wpływy zewnętrzne (Szymczyk, 2017).

Wychowanie ma istotny wpływ na rozwój społeczny i emocjonalny dziecka. Dzięki codziennym interakcjom z rodziną, dziecko zdobywa umiejętności nawiązywania relacji, rozwiązywania konfliktów i konstruktywnego wyrażania emocji. Rodzina stanowi przestrzeń, w której dziecko eksperymentuje z rolami społecznymi i poznaje konsekwencje swoich działań, rozwijając kluczowe umiejętności interpersonalne. Rodzice odgrywają istotną rolę w wspieraniu zarówno edukacji formalnej, jak i nieformalnej, angażując się w naukę dzieci, uczestnicząc w szkolnych wydarzeniach i zapewniając różnorodne doświadczenia edukacyjne. Taka postawa uczy dziecko wartości nauki i osobistego rozwoju (Bakiera, 2019).

Wychowanie w XXI wieku wiąże się z wieloma nowymi wyzwaniami. W erze cyfryzacji, globalizacji i dynamicznego rozwoju technologii, rodzice stają przed problemami takimi jak uzależnienie od technologii, cyberprzemoc i wpływ mediów społecznościowych na rozwój dzieci. Współczesne dzieci dorastają w świecie, który stawia przed nimi wysokie wymagania w zakresie edukacji oraz umiejętności społecznych. W związku z tym, rodzice i wychowawcy muszą być świadomi tych wyzwań i dostosowywać swoje metody wychowawcze do zmieniających się realiów (Śnieżyński, 2019).

Współczesny świat zmaga się z rosnącą obecnością zła i wzajemnej pogardy między ludźmi. W relacjach międzyludzkich, zarówno w kontekście rodzinnym, szkolnym, jak i zawodowym, często występują słowa i zachowania o destrukcyjnym wpływie, które ranią jednostki psychicznie. Powszechnie jest przekonanie, że świat jest zły i że nie ma się wpływu na zachodzące zmiany, które wydają się nieodwracalne. Choć postęp i zmiany są nieuniknione, istnieje realny wpływ na najbliższe otoczenie, szczególnie w obrębie rodziny.

Rodzice powinni być świadomi, że czas poświęcony na wychowanie dzieci jest nieodwracalny. Nie ma możliwości ponownego przeprowadzenia tego procesu ani jego poprawienia, jak w przypadku egzaminu. Dlatego kluczowe jest uświadomienie sobie, co naprawdę jest istotne w życiu oraz kto jest najważniejszy. Wychowanie dzieci wymaga świadomego i przemyślanego podejścia, ponieważ ma ono fundamentalne znaczenie dla przyszłości dzieci i jakości ich życia.

Niewidoczne rany emocjonalne

Emocje są trudne do precyzyjnego zdefiniowania. Jan Strelau opisuje je jako subiektywne stany psychiczne, które uruchamiają priorytetowe programy działania w odpowiedzi na różne bodźce (Strelau, 2000). K. Oatley i J. M. Jenkins wskazują, że emocje zazwyczaj powstają w wyniku świadomego lub nieświadomego oceniania przez jednostkę zdarzeń jako istotnych dla niej celów. Emocja jest odczuwana jako pozytywna, gdy zdarzenie wspiera te cele, natomiast jako negatywna, gdy je utrudnia (Oatley, Jenkins, 2003).

Podsumowując różne teorie, można stwierdzić, że emocje to stany psychiczne, które wywołują konkretne zmiany w organizmie. Mogą one obejmować zmiany fizjologiczne (np. wzrost poziomu adrenaliny), somatyczne (np. zmiana postawy ciała czy mimiki, jak „smutna” lub „przerażona” mina), poznawcze (np. myśli o ucieczce przy widoku groźnego psa) oraz zachowawcze (np. zwiększona czujność lub ucieczka). W literaturze często pojawiają się różne terminy związane z emocjami, takie jak uczucia, afekty, doznania, namiętności, odczucia czy sentymenty. Ważne jest jednak, aby nie traktować tych pojęć jako całkowitych synonimów emocji ani jako zamienników w omawianym kontekście (Dąbrowski, 2012).

Emocje pozytywne skłaniają jednostkę do kontynuowania aktywności lub utrzymywania kontaktu z sytuacjami lub przedmiotami, które te emocje wywołały, na przykład przedłużamy czas trwania przyjemnego spotkania towarzyskiego. Jednakże, jeśli czynnik wywołujący pozytywne emocje jest obecny przez dłuższy czas, może to prowadzić do stopniowego osłabienia tych emocji. Z kolei emocje negatywne mają na celu skłonienie jednostki do zakończenia aktywności lub kontaktu, który wywołał te emocje, bądź unikania źródła tych emocji. Emocje negatywne mogą utrzymywać się przez pewien czas, nawet po ustąpieniu ich pierwotnego źródła, co jest widoczne w przypadku urazów psychicznych wynikających z traumatycznych doświadczeń (Goleman, 2012).

Emocje mają fundamentalne znaczenie w rozwoju dziecka i wpływają na jego funkcjonowanie w różnych dziedzinach życia, takich jak edukacja, relacje interpersonalne oraz zdrowie psychiczne. Proces rozwoju emocjonalnego dziecka, który rozpoczyna się od chwili narodzin i trwa przez całe życie, jest złożony i istotny dla kształtowania osobowości oraz sposobów radzenia sobie z otaczającym światem (Harwas-Napierała, Trempała, 2008).

W okresie wczesnego dzieciństwa (0–2 lata) maluchy przeżywają podstawowe emocje, takie jak radość, smutek, złość i strach, które służą komunikacji ich potrzeb. Kształtowanie silnej więzi emocjonalnej z opiekunami oraz poczucie bezpiecznego przywiązania mają kluczowy wpływ na poczucie bezpieczeństwa i przyszłe umiejętności społeczne dziecka. W wieku przedszkolnym (3–5 lat) dzieci zaczynają rozpoznawać i nazywać emocje swoje i innych, uczą się regulować swoje uczucia, co pomaga im radzić sobie z frustracją i rozczarowaniem. W wieku szkolnym (6–12 lat) rozwijają zdolność do empatii, efektywnej regulacji emocji oraz umiejętności społecznych, takich jak współpraca, rozwiązywanie konfliktów i budowanie przyjaźni (Korzeniowska, 2009).

Emocje mają istotny wpływ na proces edukacji. Pozytywne uczucia, takie jak radość i zainteresowanie, mogą zwiększyć motywację do nauki i poprawić koncentrację. Efektywne zarządzanie emocjami pomaga dzieciom lepiej radzić sobie ze stresem związanym z nauką i ocenami. Dzieci, które potrafią rozpoznawać i wyrażać swoje emocje, są mniej podatne na problemy psychiczne, takie jak lęk i depresja. Kluczowe jest wsparcie emocjonalne dorosłych, które pomaga rozwijać zdrowe strategie radzenia sobie z emocjami. Umiejętność zarządzania emocjami ma również wpływ na jakość relacji z rówieśnikami, ułatwiając rozwiązywanie konfliktów i prowadzenie negocjacji. W układzie limbicznym, amygdala zajmuje się przetwarzaniem emocji związanych z zagrożeniem, takich jak strach i złość, natomiast hipokamp odpowiada za pamięć emocjonalną. Wysoki poziom kortyzolu, hormonu stresu, może negatywnie wpłynąć na rozwój dziecka, jednak stabilne wsparcie emocjonalne ze strony opiekunów może zredukować jego negatywne skutki. Programy edukacyjne rozwijające inteligencję emocjonalną oraz terapia poznawczo-behawioralna mogą pomóc dzieciom w lepszym zarządzaniu swoimi emocjami (Godawa, 2013).

Zadbanie o emocjonalne potrzeby dzieci jest niezwykle istotne, choć często trudne do zauważenia. Dzieci nie zawsze potrafią werbalnie wyrazić swoje uczucia, co może sprawić, że ich potrzeby emocjonalne są niedostrzegane lub błędnie interpretowane przez dorosłych. Kluczowe jest, aby dorośli umieli dostrzegać i adekwatnie reagować na emocjonalne sygnały dzieci, zarówno te werbalne, jak i niewerbalne. Już od najmłodszych lat dzieci wyrażają swoje emocje poprzez różne formy niewerbalne, takie jak płacz, uśmiech czy zmiany

w zachowaniu. Niepoprawne reakcje na te sygnały mogą prowadzić do problemów emocjonalnych i behawioralnych. Dzieci, które nie otrzymują odpowiedniego wsparcia emocjonalnego, są bardziej narażone na lęk, depresję oraz trudności w relacjach społecznych. Niedostateczna reakcja na ich potrzeby emocjonalne może także wpłynąć na problemy z samoregulacją emocjonalną, co jest kluczowe dla ich zdrowego rozwoju psychicznego (Faber, Mazlish, 2013).

Skuteczne zarządzanie emocjami dzieci wymaga od dorosłych umiejętności empatycznego i uważnego słuchania. Empatia, czyli zdolność do rozumienia i współodczuwania emocji innych osób, jest kluczowa dla efektywnej komunikacji emocjonalnej. Dorosły, który potrafi empatycznie odpowiedzieć na niewerbalne sygnały dziecka, tworzy bezpieczne środowisko, które wspiera zdrowy rozwój emocjonalny. Badania neurobiologiczne zwracają uwagę na rolę amygdali i hipokampu w przetwarzaniu i regulacji emocji. Amygdala, odpowiedzialna za reakcje na zagrożenie, oraz hipokamp, związany z pamięcią emocjonalną, mogą mieć negatywny wpływ przez brak odpowiedniego wsparcia emocjonalnego. Przewlekły stres lub niewłaściwe reakcje na emocje dzieci mogą prowadzić do długotrwałych problemów emocjonalnych. Dlatego ważne jest, aby dorośli posiadali umiejętności rozpoznawania i odpowiedniego reagowania na emocje dzieci. Programy edukacyjne, które rozwijają kompetencje emocjonalne dorosłych, mogą przyczynić się do poprawy zdrowia emocjonalnego dzieci. Każde zachowanie dziecka może odzwierciedlać jego wewnętrzne stany emocjonalne, dlatego istotne jest, aby dorośli reagowali z empatią i zrozumieniem (Wnęć-Joniec, 2022).

Unikalność każdego dziecka

Indywidualność dziecka jest kluczowym elementem jego rozwoju psychologicznego i społecznego. Każde dziecko przychodzi na świat z wyjątkowym zestawem cech genetycznych, które wpływają na jego temperament, umiejętności i predyspozycje. Rozwój tej indywidualności jest także kształtowany przez doświadczenia życiowe, proces wychowania, edukację oraz interakcje z innymi ludźmi. W kontekście edukacji i wychowania, uznanie oraz wspieranie odmiennych cech każdego dziecka jest kluczowe dla jego prawidłowego rozwoju. Temperament i dziedziczność odgrywają ważną rolę w formowaniu indywidualności dziecka. Temperament, czyli wrodzone cechy emocjonalne i behawioralne, ma istotny wpływ na rozwój dziecka. Chess i Thomas w swoich badaniach zidentyfikowali trzy podstawowe typy temperamentu: łatwy, trudny i wolno

adaptujący się, z których każdy wymaga innego podejścia wychowawczego. Geny również mają znaczący wpływ na kształtowanie cech indywidualnych. Badania dotyczące bliźniaków jedno- i dwujajowych wykazują, że wiele cech osobowościowych, takich jak ekstrawersja czy neurotyczność, ma komponent genetyczny (Dorozińska, 2011).

Środowisko oraz doświadczenia życiowe mają znaczący wpływ na kształtowanie indywidualności dziecka. Kluczową rolę odgrywa tutaj styl wychowawczy rodziców, który może przybierać różne formy. Według Baumrind, wyróżniamy trzy główne style wychowawcze: autorytarny, autorytatywny i permissywny, z których każdy wpływa na rozwój dziecka w inny sposób. Również szkoła i nauczyciele mają istotny wpływ na formowanie indywidualności uczniów. Badania wskazują, że podejście nauczycieli, które uwzględnia specyficzne potrzeby każdego ucznia, sprzyja lepszym результатам edukacyjnym oraz większej satysfakcji z nauki. Porównywanie dzieci między sobą może prowadzić do negatywnych efektów, niezależnie od tego, czy porównanie jest korzystne, czy niekorzystne. Dzieci, które są oceniane negatywnie, mogą doświadczać niskiej samooceny i braku samoakceptacji, a takie porównania mogą również prowadzić do problemów emocjonalnych i behawioralnych. Co więcej, porównania mogą wpływać na relacje rówieśnicze, prowadząc do rywalizacji i konfliktów, co utrudnia rozwój zdrowych więzi społecznych (Dorozińska, 2011).

Alternatywne podejście do wychowania koncentruje się na uznawaniu i wspieraniu indywidualnych cech każdego dziecka, zamiast ich porównywania z innymi. Zakłada ono adaptację metod wychowawczych i edukacyjnych do specyficznych potrzeb i możliwości każdego malucha. Motywowanie dzieci do rozwijania swoich pasji i zainteresowań, bez odniesienia do osiągnięć innych, może zwiększyć ich wewnętrzną motywację i poczucie satysfakcji. Akcentowanie indywidualności i unikanie porównań są kluczowe dla zdrowego rozwoju psychologicznego i społecznego dziecka. Integracja unikalnych cech dziecka w procesie wychowawczym i edukacyjnym sprzyja budowaniu pozytywnego obrazu siebie, samoakceptacji i zdrowych relacji społecznych. Rodzice, nauczyciele i opiekunowie powinni starać się wspierać indywidualność dzieci, dostosowując swoje podejście do ich unikalnych potrzeb i potencjału, co pozwoli im w pełni rozwinąć swoje umiejętności (Ksiokowska-Robak, Zeh, 2016).

Wspieranie dziecka w wyrażaniu swojej prawdziwej osobowości, emocji i w podejmowaniu decyzji jest kluczowe dla jego zdrowego rozwoju psychicznego i emocjonalnego. Proces ten opiera się na kilku kluczowych elementach, takich jak autonomia, ekspresja emocji oraz zdolność do podejmowania decyzji, które razem budują fundamenty dla rozwoju indywidualności, pewności

siebie i poczucia wartości. Autonomia, czyli umiejętność samodzielnego dokonywania wyborów i działania, jest fundamentalnym aspektem rozwoju dziecka. Teoria samostanowienia autorstwa Deciego i Ryana zaznacza, że autonomia jest jedną z trzech podstawowych potrzeb psychologicznych, obok kompetencji i relacji międzyludzkich. Gdy dzieci mają możliwość podejmowania decyzji i obserwowania skutków swoich wyborów, rozwijają poczucie odpowiedzialności i samodzielności. Dzieci z większą autonomią są bardziej zmotywowane wewnątrznie i osiągają lepsze rezultaty w edukacji (Ryan, Deci, 2000).

Wyrażanie emocji jest kluczowe dla prawidłowego rozwoju dziecka. Emocje odgrywają istotną rolę w procesach poznawczych, społecznych i zdrowotnych. Dzieci, które umieją skutecznie wyrażać swoje emocje, lepiej radzą sobie ze stresem i budują zdrowsze relacje społeczne. Zachęcanie dzieci do swobodnego wyrażania swoich uczuć pozwala im nauczyć się identyfikować, rozumieć i regulować emocje, co jest fundamentalne dla ich zdrowia psychicznego. Podejmowanie decyzji to równie ważny element rozwoju dziecka. Poprzez doświadczenia związane z podejmowaniem decyzji, dzieci zdobywają nowe umiejętności i wiedzę. Dzieci, które mają możliwość podejmowania własnych wyborów, rozwijają lepsze zdolności rozwiązywania problemów oraz wykazują większą kreatywność. Umożliwiając dzieciom udział w podejmowaniu decyzji, rodzice i opiekunowie wspierają ich rozwój poznawczy i społeczny. Szacunek dla dziecka jest również podstawą efektywnego wychowania. Gdy dzieci czują się szanowane, rozwijają silniejsze poczucie własnej wartości i zaufanie do siebie. Szacunek wobec dziecka oznacza uznawanie jego potrzeb, emocji i opinii. Dzieci, które czują się szanowane, są bardziej otwarte, ufne i tworzą lepsze relacje z rówieśnikami oraz dorosłymi (Saarni, 1999).

Zagwarantowanie dziecku poczucia bezpieczeństwa jest kluczowe dla jego zdrowego rozwoju. Stabilne środowisko emocjonalne umożliwia dziecku swobodne odkrywanie świata, uczenie się oraz rozwijanie umiejętności. Teoria przywiązania Johna Bowlby'ego podkreśla, że solidne więzi emocjonalne z opiekunem stanowią fundament zdrowego rozwoju emocjonalnego i społecznego. Dzieci, które czują się bezpieczne, wykazują większą pewność siebie, lepsze relacje interpersonalne i są bardziej odporne na stres (Saarni, 1999).

Porównywanie własnego dziecka do innych jest powszechnym zjawiskiem, jednak ważne jest, abyśmy zdali sobie sprawę, że nasze dziecko jest unikalne i niepowtarzalne. Każde dziecko ma swoje indywidualne cechy, które czynią je wyjątkowym, dlatego porównywanie go do dzieci „lepszyc” lub „gorszych” jest niewłaściwe. Nie powinniśmy oczekiwać, że nasze dziecko będzie takie jak inni; zamiast tego, powinniśmy umożliwić mu bycie sobą i podejmowanie własnych decyzji, co sprzyja jego niezależności. Wyrażanie miłości wobec dziecka sprawia, że wiele spraw staje się prostszych i łatwiejszych do rozwiązania.

Kluczowe jest, aby mówić dziecku, jak bardzo jest ważne i uczyć je wyrażania uczuć, co pomoże mu w dorosłym życiu. Szacunek jest fundamentalnym elementem relacji międzyludzkich i każde dziecko również zasługuje na szacunek. Bycie dorosłym nie daje nam prawa do poniżania dziecka. Kiedy w życiu dziecka mają nastąpić zmiany, powinniśmy podejść do nich spokojnie i bez sensacji, rozmawiając z dzieckiem i przygotowując je na te zmiany. Dziecko potrzebuje naszej uwagi, czułości i miłości, które dają mu poczucie bezpieczeństwa, niezwykle ważne dla jego rozwoju. Choć może nam się wydawać, że dziecko jest zbyt małe, aby zrozumieć pewne rzeczy, często rozumie więcej, niż możemy sobie wyobrazić. Może się również martwić rzeczami, których nie do końca rozumie, dlatego nie powinniśmy lekceważyć jego obaw.

Dziecko nie lubi, gdy rozmawiamy o nim, gdy ono tego nie słyszy. Powinniśmy mówić o nim otwarcie, gdy jest obecne. Musimy również zrozumieć, że dziecko ma prawo być dzieckiem – krzyczeć, biegać, szaleć i popełniać błędy. Tylko w ten sposób może wyciągać wnioski. Nie możemy pozwolić, aby dziecko usłyszało, że do czegoś się nie nadaje, ponieważ takie słowa mogą wpłynąć na jego samoocenę i trudniej będzie mu później uwierzyć w siebie. Ważne jest, aby pozwolić dzieciom przeżywać emocje, płakać i złościć się, jednocześnie tłumacząc im te uczucia, będąc z nimi i dając im poczucie akceptacji. Jako rodzice, powinniśmy pozwolić sobie na błędy, ponieważ nie jesteśmy maszynami, a dzieci nie oczekują, że będziemy perfekcyjni. Nie ma idealnych rodziców ani idealnych dzieci, dlatego ważne jest, abyśmy uczyli się od siebie nawzajem, nie podcinając sobie skrzydeł, i współpracowali w budowaniu zdrowych relacji.

Wychowanie z wartościami

Wychowanie dziecka we współczesnym, zróżnicowanym i zglobalizowanym świecie wymaga od rodziców i nauczycieli wyjątkowego zaangażowania i świadomości. Istotnym celem jest rozwijanie dzieci na pełnowartościowych członków społeczeństwa, dla których kluczowe wartości to szacunek, uczciwość, sprawiedliwość, empatia, gotowość do pomocy innym, miłość do innych ludzi oraz do ojczyzny, a także tolerancja. Szacunek stanowi podstawę zdrowych relacji międzyludzkich. Uczenie dzieci szacunku do siebie i innych pozwala im zrozumieć, że każdy człowiek zasługuje na godne traktowanie, mimo różnic indywidualnych. Poprzez demonstrowanie szanujących zachowań, rodzice i nauczyciele przyczyniają się do kształtowania dzieci, które będą potrafiły tworzyć i utrzymywać zdrowe relacje społeczne (Elias, Tobias, Friedlander, 1998).

Uczciwość i sprawiedliwość są niezbędne do budowania zaufania i osobistej integralności, które stanowią podstawę efektywnego funkcjonowania społeczeństwa. Dzieci, które uczą się tych wartości, stają się dorosłymi, którzy przestrzegają norm etycznych, co przyczynia się do ich poczucia własnej wartości i pewności siebie. Empatia, czyli umiejętność wczuwania się w uczucia innych, jest kluczowa dla tworzenia relacji opartych na zrozumieniu i wsparciu, sprzyja chęci pomocy innym oraz rozwija zdolności komunikacyjne i społeczne. Miłość do innych oraz do ojczyzny wzmacnia poczucie przynależności i odpowiedzialności za wspólnotę, wspierając solidarność i współpracę. Tolerancja, istotna w różnorodnym społeczeństwie, promuje pokój i akceptację różnic, kształtując dorosłych, którzy szanują innych (Louis, McDonald Louis, 2024).

Rodzice i nauczyciele mają za zadanie wychować dzieci, które odnajdą osobiste spełnienie i będą wspierać dobro wspólne. Promowanie wartości, takich jak szacunek, empatia, uczciwość i miłość, ma potencjał, by uczynić społeczeństwo bardziej sprawiedliwym, współczującym i zharmonizowanym. Cytat z piosenki Czesława Niemena podkreśla siłę pozytywnych działań: „lecz ludzi dobrej woli jest więcej i mocno wierzę w to, że ten świat nie zginie nigdy dzięki nim”. Wychowując dzieci w atmosferze szacunku, empatii, uczciwości i miłości, przyczyniamy się do budowania lepszej przyszłości. Rodzice i pedagodzy powinni działać z pełną świadomością i odpowiedzialnością, aby ich dzieci mogły stać się filarami lepszego świata (Louis, McDonald Louis, 2024).

W procesie wychowania niezwykle istotne jest rozpoznanie indywidualności każdego dziecka. Porównywanie go z innymi może prowadzić do obniżenia jego samooceny. Kluczowe jest, aby dać dziecku przestrzeń do bycia sobą oraz podejmowania własnych decyzji, co wspiera jego samodzielność. Okazywanie miłości i akceptacji ma korzystny wpływ na jego rozwój emocjonalny. Szacunek w relacji z dzieckiem przyczynia się do budowania zdrowego poczucia własnej wartości i pewności siebie. Należy traktować dziecko z godnością i pomóc mu łagodnie przejść przez zmiany w jego życiu. Dziecko potrzebuje uwagi, czułości i miłości, które zapewniają mu poczucie bezpieczeństwa, niezbędne dla jego prawidłowego rozwoju (Kaniewska-Mackiewicz, 2016).

Podsumowanie

Podsumowując, skuteczne wychowanie dzieci w dzisiejszym zróżnicowanym i globalnym świecie wymaga od rodziców i nauczycieli dużego zaangażowania i wrażliwości. Kluczowe jest rozpoznawanie i wspieranie indywidualności

każdego dziecka, co umożliwia pełne wykorzystanie jego potencjału. Ważne jest, aby zamiast porównań, umożliwić dzieciom wyrażanie swoich emocji, podejmowanie decyzji oraz rozwój zgodnie z ich unikalnymi potrzebami i zainteresowaniami.

Wychowanie oparte na wartościach takich jak szacunek, uczciwość, empatia, miłość i tolerancja, pomaga kształtować dzieci na odpowiedzialnych i wartościowych członków społeczeństwa. Szacunek i akceptacja indywidualnych cech dziecka są kluczowe dla budowania jego poczucia własnej wartości i pewności siebie, które stanowią fundament zdrowych relacji międzyludzkich. Zapewnienie emocjonalnego bezpieczeństwa, poprzez umożliwienie dzieciom swobodnego wyrażania uczuć i podejmowania decyzji, jest niezbędne dla ich prawidłowego rozwoju psychicznego i społecznego.

Empatia i zdolność do dostosowania metod wychowawczych do specyficznych potrzeb dziecka wspierają lepsze radzenie sobie ze stresem, budowanie pozytywnych relacji z rówieśnikami oraz rozwijanie umiejętności komunikacyjnych. Traktowanie dzieci z szacunkiem i godnością przez rodziców i nauczycieli przygotowuje je do roli fundamentu bardziej sprawiedliwego i harmonijnego społeczeństwa.

Wspierając dzieci w rozwijaniu ich indywidualności i dostosowując metody wychowawcze do ich potrzeb, przyczyniamy się do tworzenia lepszego świata. Wartość dzieci, które są wychowywane z uwagą i empatią, jest nieoceniona i ma znaczący wpływ na ich rozwój osobisty i społeczny. Takie podejście nie tylko wzbogaca ich życie, ale również przyczynia się do budowy wspólnoty, w której różnorodność, szacunek i wsparcie są na porządku dziennym.

References

- Bakiera, L. (2019). Wychowanie i rodzicielstwo, styl wychowania i styl rodzicielski. Analiza terminologiczna. *Psychologia Wychowawcza*, 58(16), 60–72. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.6361>
- Błasiak, A., Dybowska, E. (2014). *W trosce o dobro współczesnego dziecka: Wybrane zagadnienia*. Akademia Ignatianum Wydawnictwo WAM.
- Dąbrowski, A. (2012). Wpływ emocji na poznawanie. *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, 21(3), 315–335.
- Dorozińska, A. (2011). Zadbajmy o prawidłowy rozwój mowy. Cz. 1. *Bliżej Przedszkola*, 10, 38–39.

- Drwięga, M. (2012). *Człowiek między dobrem a złem. Studia z etyki współczesnej*. Księgarnia Akademicka.
- Elias, M. J., Tobias, S. E., Friedlander, B. S. (1998). *Dziecko emocjonalnie inteligentne*. Media Rodzina.
- Faber, A., Mazlish, E. (2013). *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*. Media Rodzina.
- Fiedorczuk-Fidziukiewicz, J., Fiedorczuk, I., Fiedorczuk, A. (2016). Etymologia zła a zagadnienie człowieczeństwa w XXI wieku. W: E. Krajewska-Kułak, K. Kowalczyk, A. Kułak-Bejda (red.), *Różne barwy przemocy, T. 1* (ss. 13–32). Uniwersytet Medyczny w Białymstoku Wydział Nauk o Zdrowiu.
- Godawa, G. (2013). Emocjonalne dojrzewanie dzieci i młodzieży w medialnym społeczeństwie. *Studia Socialia Cracoviensia*, 5(2), 111–125. <https://doi.org/10.15633/ssc.455>
- Goleman, D. (2012). *Inteligencja emocjonalna*. Media Rodzina.
- Harwas-Napierała, B., Trempała, J. (2008). *Psychologia rozwoju człowieka. T. 2*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Honore, C. (2011). *Pochwała powolności*. Drzewo Babel.
- Kaniewska-Mackiewicz, E. (2016). Istota edukacji emocjonalnej. *Zeszyty Naukowe WSG*, 27(1), 159–174.
- Katra, G. (2019). Współczesne ujęcia i modele wychowania. *Psychologia Wychowawcza*, 58(16), 27–48. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.6331>
- Korzeniowska, J. (2009). Uwarunkowania dojrzałości emocjonalnej: Determinizm czy interakcjonizm? W: K. Franczak, M. Szpringer (red.), *Oblicza dojrzałości emocjonalnej dzieci i młodzieży* (ss. 41–50). Wydawnictwo Salezjańskie.
- Ksiokowska-Robak, A., Zeh, K. (2016). *Pomiędzy indywidualizmem a dostosowaniem się*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Lewicka, M. (2020). Dziecko w kontekście świata wartości rodziców. Realizacja zadań wynikających z rodzicielstwa. *Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne*, 35, 63–75.
- Louis, J. P., McDonald Louis, K. (2024). *Potrzeby emocjonalne dziecka. Jak uniknąć rodzicielskich błędów, aby wychować emocjonalnie zdrowe, szczęśliwe dziecko*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Oatley, K., Jenkins, J. M. (2003). *Zrozumieć emocje*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Patyjewicz, L. (2015). Postęp naukowo-techniczny a postęp moralny osoby ludzkiej. *Zdrowie i Dobrostan*, 2, 309–320.

- Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000). Teoria samostanowienia i ułatwianie wewnętrznej motywacji, rozwoju społecznego i dobrego samopoczucia. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. Guilford Press.
- Strelau, J. (2000). *Psychologia. Podręcznik akademicki. Podstawy psychologii. T. 1*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Szymczyk, L. (2017). Rola rodziny w rozwijaniu systemu wartości. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 26(1), 7–20. 59–70.
- Śnieżyński, M. (2019). *Wiedza rodziców o wychowaniu swoich dzieci*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Świerczek, A. (2008). „Niewystarczalność” człowieka a wychowanie: Rola rodziny w kształtowaniu człowieczeństwa. W: B. Muchacka (red.), *Rodzina w kontekście współczesnych problemów wychowania* (ss. 265–275). Wydawnictwo Naukowe Pańskiej Akademii Teologicznej.
- Wnęk-Joniec, K. (2022). *Nie przydeptuj małych skrzydeł*. Studio Impreso.